

Universitätsbibliothek Wuppertal

Renati Des-Cartes Principia Philosophiae

Descartes, René

Amstelodami, 1664

Notæ in programma quoddam

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1384](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1384)

N O T Æ

In Programma quoddam, sub finem Anni 1647. in

Belgio editum, cum hoc Titulo:

Explicatio Mentis humanæ, sive Animæ rationalis, ubi explicatur quid sit, & quid esse possit.

ACCÉPTI à paucis diebus duos libellos, in quorum uno apertè & directè impugnor, in altero rectè & obliquè duntaxat. Et quidem priorem nihil moror: imo habeo gratias ejus authori, quod, cum nihil nisi futes cavillationes, & nulli credibiles calumnias, improbo labore collegerit, hoc ipso testatus sit, se nihil invenire potuisse in meis scriptis, quod meritò reprehenderet, sicque ipsorum veritatem, melius quam si ea laudasset, confirmarit, idque cum dispendio suæ famæ: Alius autem libellus magis me movet: quamvis enim nihil in eo apertè de me habeatur, prodeatque sine nomine Authoris & Typographi, quia tamen continet opiniones quas judico perniciosas & falsas, editusque est forma Programmatice, quod vel templorum valvis affigi, & quibuslibet legendum obrudi possit, dicitur autem jam antea typis mandatus fuisse sub alia forma cum adjuncto nomine cujusdam, tamquam Authoris, quem multi putant non alias quam meas opiniones docere, cogor detegere ejus errores, ne mihi fortè imputentur ab illis, quicatu incident in obvias istas chartas, & mea scripta non legerunt.

Sequitur Programma quale ultimâ vice
prodiit in lucem.

E X P L I C A T I O

*Mentis Humanæ, sive Animæ rationalis, ubi explicatur
quid sit, & quid esse possit.*

I.

MENS humana est, qua actiones cogitative ab homine primò peraguntur; eaque in sola cogitandi facultate, ac interno principio, consistit.

II, Quan-

II.

Quantum ad naturam rerum attinet, ea videtur pati, ut mens possit esse vel substantia, vel quidam substantiæ corporeæ modus; vel, si nonnullos alios Philosophantes sequamur, qui statuunt extensionem & cogitationem esse attributa, quæ certis substantiis, tanquam subjectis insunt, cum ea attributa non sint opposita, sed diveria, nihil obstat, quo minus mens possit esse attributum quoddam, eidem subjecto cum extensione conveniens, quamvis unum in alterius conceptu non comprehendatur. Quicquid enim possumus concipere, id potest esse: Atqui, ut mens aliquid horum sit, concipi potest; nam nullum horum implicat contradictionem: Ergo ea aliquid horum esse potest.

III.

Errant itaque, qui asserunt, nos humanam mentem clarè & distinctè, tanquam necessariò à corpore realiter distinctam, concipere.

IV.

Sive actu. Quod autem mens revera nihil aliud sit quam substantia, sive ens realiter à corpore distinctum, & actu, ab eo separabile, & quod seorsim per se subsistere potest, id in sacris literis, plurimis in locis, nobis est revelatum. Atque ita, quod per naturam dubium quibusdam esse potest, per divinam in sacris revelationem nobis jam est indubitatum.

V.

Si accuratam & non moralem veritatem & cognitionem queramus. Nec obstat, quod de corpore dubitare, de mente vero dubitare nequaquam possimus. Hoc enim illud tantum probat, quod, quamdiu de corpore dubitamus, illam ejus modum, dicere non possimus.

VI.

Mens humana, quamvis sit substantia à corpore realiter distincta, in omnibus tamen actionibus, quandiu est in corpore, est organica. Atque ideo, pro variâ corporis dispositione, cogitationes mentis sunt variæ.

VII. Cum

VII.

Cum hæc sit naturæ, à corpore, & corporis dispositione, diversa, nec ab hæc oriri queat: ea est incorruptibilis.

VIII.

Cumque ea nullas partes, nec ullam extensionem in conceptu suo habeat; frustra quaeritur, an sit tota in toto, & in singulis partibus tota.

IX.

Cum mens æquè ab imaginariis, atque à veris affici queat, hinc per naturam dubium est, an ulla corpora à nobis revera percipiantur. Verum, etiam hoc dubium tollit divina in sacris revelatione, quâ indubitatum est, Deum cælum & terram & omnia, quæ iis continentur, creasse, & etiamnum conservare.

Non moraliter, sed exquisitam & accuratam, veritatem querenti.

XXX.

Vinculum, quo anima cum corpore conjuncta manet, est lex immutabilitatis naturæ, quâ unumquodque manet in eo statu, in quo est, donec inde ab alio deturbetur.

XI.

Cum sit substantia, & in generatione nova producat; rectissime seneirveidentur ii, qui animam rationalem, per immediatam creationem, à Deo in generatione produci volunt.

XII.

Mens non indiget ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis: sed sola ejus facultas cogitandi, ipsi, ad actiones suas peragendas, sufficit.

XIII.

Atque ideo omnes communes notionem, menti insculptæ, ex rerum observatione vel traditione originem ducunt.

XIV.

Imo ipsa Idea Dei, menti insita, est, vel ex divinâ revelatione, vel traditione, vel rerum observatione.

XV.

Conceptus noster de Deo, sive idea Dei, in mente nostrâ existens, non est satis validum argumentum ad existentiam Dei

probendam. Cum non omnia existant, quorum conceptus in nobis observantur; atque hæc ideo, utpote à nobis concepta, idque imperfecte, non magis quam cujusvis alius rei conceptus, vires nostras cogitandi proprias superet.

XVI.

Cogitatio mentis est duplex: intellectus & voluntas.

XVII.

Intellectus est perceptio & iudicium.

XVIII.

Perceptio est sensus, remiſcentia, & imaginatio.

XIX.

Omnis sensus est perceptio alicujus motus corporei; quæ nullas species intentionales desiderat: isque fit, non in externis sensoriis, sed solo cerebro.

XX.

Voluntas est libera, & ad opposita, in naturalibus, indifferens: ut ipsa nobis testatur conscientia.

XXI.

Hæc se ipsam determinat; nec cœca est dicenda, ut visus non dicendus surdus.

*Nulli facilius ad magnam pietatis famam perveniunt quam
superstitiosi & Hypocrita.*

Sequitur examen Programmatiss.

Ad titulum nota.

Adverto in titula, non nudas assertiones de animâ rationali sed ejus explicationem promitti; adeo ut credere debeamus, omnes rationes, vel saltem præcipuas, quas author habuit, ad ea, quæ proposuit, non tantum probanda, sed etiam explicanda, in hoc programme contineri: Nullasque alias ab ipso esse expectandas. Quod autem *animam rationalem* nomine *mentis humane* appellet, laudo: sic enim vitat æquivocationem, quæ est in voce animæ, atque me hæc in re imitatur.

Ad.

Ad singulos articulos notæ.

In articulo primo, videtur velle istam animam rationalem *definire*, sed imperfecte: genus enim omittit, quod nempe sit substantia, vel modus, vel quid aliud; solamque exponit differentiam, quam à me mutuatus est: nemo enim ante me, quod sciam, illam in solâ cogitatione, sive cogitandi facultate, ac interno principio (supple ad cogitandum) consistere asseruit.

In articulo secundo, incipit inquirere in ejus genus; dicitque, *videri rerum naturam pati, ut mens humana possit esse vel substantia, vel quidam substantiæ corporeæ modis.*

Quæ assertio contradictionem involvit, non minorem, quam si dixisset, rerum naturam pati, ut mons possit esse vel sine valle vel cum valle. Quippe distinguendum est inter illa; quæ ex naturâ suâ possunt mutari, ut quod jam scribam vel non scribam, quod aliquis sit prudens, alius imprudens; & illa, quæ nunquam mutantur, qualia sunt omnia quæ ad alicujus rei essentiã pertinent, ut apud Philosophos est in confesso. Et quidem non dubium est, quin de contingentibus dici possit rerum naturam pati, ut illa vel uno, vel alio modo se habeant, exempli causâ, ut jam scribam, vel non scribam; Sed cum agitur de alicujus rei essentiã, plane ineptum est & contradictorium, dicere, rerum naturam pati ut se habeat aliquo alio modo quam revera se habet; atque non magis pertinet ad naturam montis ut non sit sine valle, quam ad naturam mentis humanæ ut sit id quod est, nempe ut sit substantia, si est substantia, vel certe ut sit rei corporeæ modus, si quidem est talis modus; quod hic *noſter* conatur persuadere, atque ad istud probandum subjungit hæc verba, *vel si nonnullos alios philosophantes sequamur, &c.* ubi per *alios philosophantes me* aperte designat; primus enim sum, qui cogitationem tanquam præcipuum attributum substantiæ in corporeæ, & extensionem tanquam præcipuum corporeæ, consideravi. Sed non dixi, attributa illa iis inesse tanquam subjectis à se diversis: cavendumque est, ne per *attributum* nihil hic aliud intelligamus quam modum: nam quicquid alicui rei à naturâ tributum esse cognoscimus, sive sit modus qui possit mutari, sive ipsamet istius rei plane immutabilis essentiã, id vocamus

mus ejus *attributum*. Sic multa in Deo sunt attributa, non autem modi. Sic unum ex attributis cujuslibet substantiæ est, quod per se subsistat. Sic extensio alicujus corporis, modos quidem in se varios potest admittere, nam alius est ejus modus si corpus istud sit sphericum, alius si sit quadratum: verum ipsa extensio, quæ est modorum illorum subjectum, in se spectata, non est substantiæ corporeæ modus, sed attributum, quod ejus essentiam naturamque constituit. Sic denique cogitationis modi varii sunt; nam affirmare alius est cogitandi modus quam negare, & sic de cæteris; verum ipsa cogitatio, ut est internum principium, ex quomodi isti exsurgunt, & cui insunt, non concipitur ut modus, sed ut attributum, quod constituit naturam alicujus substantiæ, quæ an sit corporea an vero incorporea, hæc quaeritur.

Addit, *ista attributa non esse opposita sed diversa*, quibus in verbis rursus contradictio est: cum enim agitur de attributis aliquarum substantiarum essentiam constituentibus, nulla major inter illa oppositio esse potest, quam, quod sint diversa. Et, cum fatetur, hoc esse diversum ab illo, idem est ac dicere, hoc non esse illud; esse autem & non esse contraria sunt. *Cum, inquit, non sint opposita sed diversa, nihil obstat quo minus mens possit esse attributum quoddam eidem subjecto cum extensione conveniens, quamvis unum in alterius conceptu non comprehendatur.* Quibus in verbis, manifestus est paralogismus: concludit enim de quibuslibet attributis, id, quod non nisi de modis proprie dictis verum esse potest, & tamen nullibi probat, mentem five cogitationis internum principium esse talem modum; sed è contra, non esse, ex ipsi sine ejus verbis in articulo 5. positis, mox ostendam. De aliis autem attributis, quæ rerum naturas constituunt, dici non potest, ea, quæ sunt diversa, & quorum neutrum in alterius conceptu continetur, uni & eidem subjecto convenire; idem enim est, ac si diceretur, unum & idem subjectum duas habere diversas naturas, quod implicat contradictionem, saltem cum de simplici & non composito subjecto quaestio est, quemadmodum hoc in loco.

Sed tria hic advertenda sunt, quæ si bene intellecta essent

ab hoc scriptore, nunquam in tam manifestos errores incidisset.

Primum est; ad rationem modi pertinere, ut quamvis substantiam sine illo facile intelligamus, non possimus tamen vice versa modum clare intelligere, nisi simul concipiamus substantiam cujus est modus, ut in *1. parte principiorum art. 61.* explicui, atque in hoc omnes Philosophi consentiunt: *Nostrum* autem non attendisse ad hanc regulam, ex ejus *articulo quinto*, fit manifestum; ibi enim fatetur, nos posse de corporis existentia dubitare, cum interim de mentis existentia non dubitamus: unde sequitur, mentem posse à nobis sine corpore intelligi, ac proinde non esse ejus modum.

Aterum, quod hic notari velim, est differentia inter entia simplicia & composita; quippe compositum illud est, in quo reperiuntur duo vel plura attributa, quorum utrumque sine alio potest distincte intelligi: ex hoc enim, quod unum sine alio sic intelligatur, cognoscitur non esse ejus modus, sed res vel attributum rei, quæ potest absque illo subsistere: ens autem simplex illud est, in quo talia attributa non inveniuntur. Unde patet, illud subjectum, in quo solam extensionem cum variis extensionis modis intelligimus, esse ens simplex: ut etiam subjectum, in quo solam cogitationem cum variis cogitationum modis agnoscimus; illud autem, in quo extensionem & cogitationem simul consideramus, esse compositum, hominem scilicet, constantem animam & corpore, quem videtur *author noster* pro solo corpore, cujus mens sit modus, hic sumpsisse.

Denique hic notandum, in subjectis, ex pluribus substantiis, compositis, sæpe unam esse præcipuam, quæ à nobis ita consideratur, ut quod ei ex reliquis adjungimus, nihil aliud sit quam modus: sic homo vestitus considerari potest, ut quid compositum ex homine & vestibus, sed vestitum esse, respectu hominis est tantum modus, quam vis vestimenta sint substantiæ. Eodemque modo, potuit *author noster* in homine, qui ex anima & corpore est compositus, considerare corpus tanquam præcipuum quid, ratione cujus, animatum esse vel cogitationem habere, nihil aliud est quam modus sed ineptum est, inde inferre, ipsam ani-

mam, sive id per quod corpus cogitat, non esse substantiam à corpore diversam.

Conatur autem, quæ dixit, confirmare hoc Syllogismo: *Quicquid possumus concipere, id potest esse: at qui ut mens aliquid horum sit* (nempe substantia, vel modus corporeæ substantiæ) *concipi potest: nam nullum horum implicat contradictionem: Ergo, &c.* Ubi notandum est, hanc regulam, *quicquid possumus concipere, id potest esse*, quamvis mea sit, & vera, quoties agitur de claro, & distincto conceptu, in quo rei possibilitas continetur, quia Deus potest omnia efficere, quæ nos possibile esse clare percipimus; non esse tamen temere usurpandam, quia facile fit, ut quis putet se aliquam rem recte intelligere, quam tamen præjudicio aliquo excœcatus non intelligit. Atque hoc contingit *huic authori*, cum negat implicare contradictionem, ut una & eadem res habeat alterutram è duabus naturis plane diversis, nempe, ut sit substantia, vel modus. Si tantum dixisset, nullas se percipere rationes, propter quas mens humana credi debeat substantia incorporea potius quam substantiæ corporeæ modus, posset ejus ignorantia excusari; si vero dixisset, nullas ab humano ingenio posse inveniri rationes, quibus unum potius quam aliud probetur, arrogantia quidem esset culpanda, sed non appareret contradictio in ejus verbis; cum autem dicit, rerum naturam pati, ut idem sit substantia, vel modus, omnino pugnancia loquitur, & absurditatem ingenii sui ostendit.

In articulo tertio, suum de *me* judicium profert. *Ego* enim sum, qui scripsi mentem humanam clarè & distinctè posse percipi ut substantiam à substantiâ corporeâ diversam, *noster* autem quamvis non aliis nitatur rationibus quam istis contradictionem involventibus, quas in articulo præcedenti explicuit, me errare pronunciat. Sed hoc non moror. Nec examino verba *necessario sive actu*, quæ non nihil ambiguitatis continent; non enim sunt magni momenti.

Nolo etiam examinare, quæ in *articulo quarto* de sacris literis habentur, ne videar mihi jus arrogare de alterius religione inquirendi. Sed dicam tantum, tria genera quæstionum esse hic distinguenda; quædam enim solâ fide creduntur, quales sunt de

de mysterio incarnationis, de Trinitate, & similibus; alia vero, quamvis ad fidem pertineant, ratione tamen naturali quæri etiam possunt, inter quas Dei existentia & humanæ animæ à corpore distinctio solent ab Orthodoxis Theologis recenseris; ac denique alia sunt, quæ nullo modo ad fidem, sed ad solum ratiocinium humanam spectant, ut de quadraturâ circuli, de auro arte Chymicâ faciendo, & similibus. Atque ut illi Sacra Scripturæ verbis abutantur, qui ex iis male explicatis has ultimas elicere se putant: ita etiam ejus authoritati derogant, qui priores argumentis à solâ Philosophiâ petitis demonstrandas suscipiant: sed tamen omnes Theologi contendunt, esse ostendendum, ipsas lumini naturali non adversari, atque in hoc præcipuum suum studium ponunt; medias autem non modo lumini naturali non adversari arbitrantur, sed etiam hortantur Philosophos, ut ipsas rationibus humanis pro viribus demonstrarent. Neminem autem unquam vidi, qui affirmaret, rerum naturam pati, ut res aliqua aliter se habeat quam docet Sacra Scriptura, nisi vellet indirecte ostendere, se scripturæ illi fidem non habere. Cum enim prius nati simus homines quam facti Christiani, non credibile est, aliquem amplecti serio eas opiniones, quas rectæ rationi, quæ hominem constituit, contrarias putat, ut fidei per quam est Christianus adhæreat. Sed forte etiam *author noster* hoc non dicit: verba enim ejus sunt, *per naturam dubium quibusdam esse posse, quod per divinam in sacris revelationem nobis jam est indubitatum*, in quibus duplicem contradictionem invenio: primam in eo, quod unius & ejusdem rei essentiam, quam impugnat, non eandem semper manere, (quia si supponatur alia fieri, hoc ipso erit alia res, & alio nomine indigitanda) supponat, esse, per naturam, dubiam, ac proinde mutabilem: aliam in verbo *quibusdam*; quia, cum omnium eadem sit natura, quod non nisi quibusdam dubium esse potest, non est per naturam dubium.

Articulus quintus referendus est ad secundum potius quam ad quartum: neque enim in eo agit *author* de revelatione divina, sed de natura mentis, an sit substantia vel modus: atq; ut probet, defendi posse, illam nihil aliud esse quam modum, conatur solvere ob-

objectionem ex meis scriptis desumptam. Quippe scripsi, nos non posse dubitare, quin mens nostra existat, quia, ex hoc ipso, quod dubitemus, sequitur, illam existere; sed interim nos posse dubitare, an ulla corpora existant; unde collegi & demonstra- vi, illam à nobis clare percipi, ut rem existentem, sive, ut substan- tiam, quamvis nullum plane corpus concipiamus, ac etiam ne- gemus, ulla corpora existere, ac proinde, mentis conceptum non involvere in se ullum conceptum corporis: quod argumen- tum putat se diffutare, cum ait, *illud tantum probare, quod quamdiu de corpore dubitamus, mentem ejus modum dicere, non possimus*. U- bi ostendit, se plane ignorare, quid sit quod à Philosophis voca- tur *modus*: in eo enim consistit natura modi, quod nullo pacto possit intelligi, quin conceptum rei cujus est modus in conce- ptu suo involvat, ut jam supra explicui; *Noster* autem, fatetur mentem posse aliquando intelligi sine corpore, quando scilicet de corpore dubitatur, unde sequitur, illam tunc saltem dici non posse ejus modum; atque, quod aliquando verum est de alicujus rei essentia vel natura, semper est verum; sed nihilominus affir- mat, *rerum naturam pati, ut mens sit tantum corporis modus*: quæ duo manifeste contradictoria sunt.

*In articulo sexto, quid sibi velit, non capio: memini quidem audivisse in scholis, animam esse actum corporis organici, sed ipsam dici organicam, nunquam ante hanc diem audivi. Atque ideo ab authore nostro veniam peto, ut, quia nihil hinc certi habeo quod scribam, meas conjecturas, non tanquam rem veram, sed tan- quam conjecturas duntaxat, exponam. Duo inter se pugnan- tia mihi videor advertere, quorum unum est, quod mens huma- na sit substantia realiter à corpore distincta, hocque aperte qui- dem dicit *Author*, sed rationibus, quantum potest, dissuadet, so- liusque sacrae scripturae autoritate probari posse, contendit; ali- ud est, eandem illam mentem humanam in omnibus suis actio- nibus esse *organicam* sive instrumentalem, quæ scilicet per se ni- hil agat, sed quæ corpus utatur, tanquam membrorum suorum conformatione, aliisque corporeis modis; atque ita, non qui- dem expressis verbis, sed re ipsa affirmat, *mentem nihil aliud esse quam corporis modum*, ut etiam ad hoc unum probandum om-*

omnia

mnium rationum suarum aciem instruxit. Quæ duo tam manifeste contraria sunt, ut non putem, *Authorem* velle utrumque simul à lectoribus credi, sed ea de industria sic inter se miscuisse, ut simplicioribus quidem suisque Theologis scripturæ autoritate aliquo modo satisfaciat, sed interim nasutiores agnoscant, illum, cum ait, *mentem esse à corpore distinctam*, ironia uti, atque omnino in ea esse opinione, quod nihil sit quam modus.

In septimo etiam & octavo articulo videtur tantum ironia uti. Atque retinet idem Socraticum schema in posteriore parte articuli noni. Sed in priori rationem assertioni suæ adjungit, id est, ut illum ibi serio agere, credendum esse videtur. Nempe, docet per naturam dubium esse, an ulla corpora à nobis revera percipiantur, rationemque affert, *quia mens æque ab imaginariis atque à veris affici potest*. Quæ ratio, ut vera sit, supponendum est, nos nullo intellectu proprie dicto posse uti, sed ea tantum facultate, quæ sensus communis vocari solet: in qua scilicet rerum tam verarum quam imaginariarum species recipiuntur ut mentem afficiant, & quam ipsis brutis Philosophi vulgo concedunt. Sed sane, qui habent intellectum, nec facti sunt tanquam equus & mulus, etiamsi non à solis rerum verarum imaginibus afficiantur, sed etiam ab iis, quæ in eorum cerebro aliis ex causis occurrunt, ut contingit in somniis, unas tamen ab aliis rationis lumine clarissime dignoscunt. Et, qua via id recte ac tuto fiat, tam accurate in meis scriptis explicui, ut neminem, qui ea perlegit, & intelligendi est capax, Scepticum esse posse, confidam.

In decimo & undecimo articulo, licet etiam ironiam suspicari: Atque si anima credatur esse substantia, ridiculum est & ineptum, dicere, *vinculum, quo ipsa manet cum corpore conjuncta, esse legem immutabilitatis natura, qua unumquodque manet in eo statu, in quo est*: æque enim, quæ disjuncta sunt, ac conjuncta, manent in eodem statu, quamdiu nihil eorum statum mutat, quod hic non quæritur; sed, quomodo fiat, ut mens sit corpori conjuncta, non autem ab eo disjuncta? Si autem anima supponatur esse modus corporis, recte dicitur, non aliud quærendum esse vinculum, quo ei jungatur, quam quod maneat

in eo statu in quo est, quia nullus alius est modorum status, quam quod insint rebus quorum sunt modi.

In articulo 12. non videtur nisi solis verbis à me dissentire: Cum enim ait, mentem non indigere ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis, & interim ei facultatem cogitandi concedit (puta naturalem sive innatam) re affirmat plane idem, quod ego, sed verbo negat. Non enim unquam scripsi vel judicavi, mentem indigere ideis innatis, quæ sint aliquid diversum ab ejus facultate cogitandi; Sed cum adverterem, quasdam in me esse cogitationes, quæ non objectis externis, nec à voluntatis meæ determinatione procedebant, sed à sola cogitandi facultate, quæ in me est, ut ideas sive notions, quæ sunt istarum cogitationum formæ, ab aliis adventitiis aut factis distinguerem, illas innatas vocavi: eodem sensu, quo dicimus, generositatem esse quibusdam familiis innatam, aliis vero quosdam morbos, ut podagram, vel calculum, non quod ideo istarum familiarum infantes morbis istis in utero matris laborent, sed quod nascantur cum quadam dispositione sive facultate ad illos contrahendos.

Egregiam vero consequentiam *in articulo 13.* ex præcedenti deducit. *Ideo*, inquit (quod mens, scilicet, non indigeat ideis innatis, sed sola facultas cogitandi ei sufficiat) *omnes communes notionis menti insculpta, ex rerum observatione, vel traditione, originem ducunt*: tanquam, si facultas cogitandi nihil possit per se præstare, nihilque unquam percipiat vel cogitet, nisi quod accipit à rerum observatione vel traditione, hoc est, à sensibus. Quod adeo falsum est, ut è contra, quisquis recte advertit, quo usque sensus nostri se extendant, & quidnam sit præcisè, quod ab illis ad nostram cogitandi facultatem potest pervenire, debeat fateri, nullarum rerum ideas, quales eas cogitatione formamus, nobis ab illis exhiberi: adeo ut nihil sit in nostris ideis, quod menti, sive cogitandi facultati, non fuerit innatum, solis circumstantiis exceptis, quæ ad experientiam spectant, quod nempe judicemus, has vel illas ideas, quas nunc habemus cogitationi nostræ præsentis, ad res quasdam extra nos positas referri, non, quia istæ res illas ipsas nostræ menti per organa

fen-

sensuum immiserunt; sed, quia tamen aliquid immiserunt, quod ei dedit occasionem ad ipsas, per innatam sibi facultatem, hoc tempore potius quam alio, efformandas. Quippe nihil ab objectis externis ad mentem nostram per organa sensuum accedit, præter motus quosdam corporeos, ut ipsemet *author noster* in art. 19. ex *hæc* principiis affirmat; sed ne quidem ipsi motus, nec figuræ ex iis ortæ, à nobis concipiuntur, quales in organis sensuum fiunt, ut fuse in *Dioptrica* explicui; unde sequitur, ipsas motuum & figurarum ideas nobis esse innatas: Ac tanto magis innatæ esse debent ideæ doloris, colorum, sonorum, & similiarum, ut mens nostra possit occasione quorundam motuum corporeorum, sibi eas exhibere: nullam enim similitudinem cum motibus corporeis habent. Quid autem magis absurdum fingi potest, quam, quod omnes communes notiones, quæ menti nostræ insunt, ab istis motibus oriantur, & sine illis esse non possint. Vellem, *noster me* doceret, quisnam ille sit corporeus motus, qui potest in mente nostrâ formare aliquam communem notionem, exempli causa, *quod quæ eadem sunt uni tertio, sint eadem inter se*, vel quamvis aliam: omnes enim isti motus sunt particulares, notiones vero illæ, universales, & nullam cum motibus affinitatem, nullamve ad ipsos relationem, habentes.

Pergit tamen in *articulo* 14 affirmare, ipsam ideam Dei, quæ in nobis est, non à nostrâ cogitandi facultate, cui sit innata, *sed ex divinâ revelatione, vel traditione, vel rerum observatione, esse*: cuius assertionis errorem facilius agnoscemus, si consideremus, aliquid dici posse ex alio esse, vel quia hoc aliud est causa ejus proxima & primaria, sine quâ esse non potest, vel quia est remota & accidentaria duntaxat, quæ nempe dat occasionem primariæ, producendi suum effectum uno tempore potius quam alio. Sic artifices omnes sunt operum suorum causæ primariæ & proximæ; qui vero jubent, vel mercedem promittunt, ut illa faciant, sunt causæ accidentariæ & remotæ, quia fortasse nisi jussi non facerent. Non autem dubium est, quin traditio vel rerum observatio sæpe sit causa remota, nos invitans, ut ad ideam, quam habere possumus de Deo, attendamus, illamque cogitationi nostræ præsentem exhibeamus. Quod autem sit causa proxima isti-

us ideæ effectrix, à nemine dici potest, nisi ab eo, qui putat nihil à nobis de Deo unquam intelligi, nisi quale sit hoc nomen, *Deus*, vel qualis sit figura corporea quæ nobis ad repræsentandum Deum à pictoribus exhibetur. Quippe observatio, si fiat per visum, nihil propria suâ vi menti exhibet præter picturas, & quidem picturas ex solâ motuum quorundam corporeorum varietate constantes, ut ipse *Author noster* docet: si per auditum, nihil præter verba & voces: si vero per alios sensus, nihil in ea habetur quod referri possit ad Deum. Et sane, quod visus nihil præter picturas, nec auditus præter voces vel sonos, proprie, ac per se exhibeat, unicuique est manifestum: adeo ut illa omnia quæ præter istas voces vel picturas cogitamus tanquam earum significata, nobis repræsententur per ideas non aliunde advenientes quam à nostrâ cogitandi facultate, ac proinde cum illâ nobis innatas, hoc est, potentia nobis semper inexistentes, esse enim in aliquâ facultate, non est, esse actu, sed potentia duntaxat, quia ipsum nomen facultatis nihil aliud quam potentiam designat. Quod vero de Deo nihil præter nomen vel effigiem corpoream possimus cognoscere, nemo potest affirmare, nisi qui se aperte atheum, atque etiam omni intellectu destitutum, fateatur.

Postquam *Author noster* istam suam de Deo opinionem exposuit, refutat in articulo 15. argumenta omnia, quibus Dei existentiam demonstravi. Ubi sane mirari subit hominis confidentiam, quod tam facile, tam paucis verbis, putet se omnia posse evertere, quæ ego longâ & attentâ meditatione composui, libroque integro explicui. Sed nempe omnes rationes, quas ad hoc articuli, ad duas referuntur: *Prima* est, quod ostenderit, nos habere Dei notitiam, sive ideam, quæ talis est, ut, cum ad eam satis attendimus, &, eo modo quo explicui, remperendimus, ex solâ ejus consideratione cognoscamus, fieri non posse, quin Deus existat, quoniam existentia, non possibilis duntaxat vel contingens, quemadmodum in aliarum omnium rerum ideis, sed omnino necessaria & actualis, in ejus conceptu continetur. Hanc autem rationem, quam pro certa & evidenti demonstratione, non ego solus habeo, sed habent

etiam

etiam alii plures, sique doctrinâ & ingenio supra ceteros eminentes, qui eam cum curâ examinarunt, hanc inquam *Author Programmaticis* sic refutat. *Conceptus noster de Deo, sive idea Dei in mente nostrâ existens, non est satis validum argumentum, ad existentiam Dei probandam, cum non omnia existant, quorum conceptus in nobis observatur.* Quibus verbis ostendit, se mea quidem scripta legisse, sed ea nullo modo intelligere, vel potuisse, vel voluisse: non enim vis mei argumenti desumitur ab ideâ in genere sumpta, sed à peculiari ejus proprietate, quæ in ideâ, quam habemus de Deo, evidentissima est, atque in nullis aliarum rerum conceptibus potest reperiri: nempe ab existentie necessitate, quæ requiritur ad cumulum perfectionum, sine quo Deum intelligere non possumus. *Aliud argumentum, quo demonstravi, Deum esse, ex eo desumpsi, quod evidenter probaverim, nos non habituros fuisse facultatem, ad omnes eas perfectiones, quas in Deo cognoscimus, intelligendas, nisi verum esset, Deum existere, nosque ab illo esse creatos.* Quod putat *Noster* se abunde dissolvere, dicendo, *ideam, quam habemus de Deo, non magis quam cujusvis alterius rei conceptum vires nostras cogitandi proprias superare:* quibus verbis, si tantum intelligit, eum, quem de Deo conceptum, sine gratiæ supernaturalis auxilio, habemus, non minus esse naturalem, quam sint reliqui omnes quos habemus de aliis rebus, mecum sentit, sed nihil inde contra me colligi potest; Si verò existimat, in illo conceptu non plures perfectiones objectivas involvi quam in omnibus aliis simul sumptis, aperte errat; ego autem ab hoc solo perfectionum excessu, quo noster de Deo conceptus alios superat, argumentum meum desumpsi.

In sex reliquis articulis, nihil habet notatu dignum, nisi, quod cum velit animæ proprietates distinguere, confuse admodum & improprie de iis loquatur. Quippe ego dixi, eas omnes referri ad duas præcipuas, quarum una est, perceptio intellectus, alia vero, determinatio voluntatis, quas *Noster* vocat, *intellectum & voluntatem;* ac deinde illud, quod vocavit *intellectum,* dividit in *perceptionem & judicium;* qua in re à me dissentit: ego enim, cum viderem, præter perceptionem, quæ prærequiritur ut

iudicemus, opus esse affirmatione vel negatione ad formam iudicii constituendam, nobisque sæpe esse liberum ut cohibeamus assensionem, etiamsi rem percipiamus, ipsum actum iudicandi, qui non nisi in assensu, hoc est, in affirmatione vel negatione consistit, non retuli ad perceptionem intellectus, sed ad determinationem voluntatis. Postea, inter species perceptionis, non enumerat, nisi *sensum, reminiscenciam, & imaginationem*: unde colligi potest, eum nullam intellectionem puram, hoc est, intellectionem, quæ circa nullas imagines corporeas versetur, admittere; ac proinde ipsum sentire; nullam de Deo, nec de mente humanâ, vel aliis incorporeis rebus, cognitionem haberi: cuius rei non aliam causam possum suspicari, quam, quod eæ; quas habet de illis rebus, cogitationes, sint tam confusæ, ut nullam unquam puram, & ab omni corporeâ imagine diversam, in se animadvertat.

In fine denique, addidit hæc verba ex meo aliquo scripto desumpta, *Nulli facilius ad magnam pietatis famam preveniunt quam Superstitiosi & Hypocrite.* Quibus quid significare velit, non video, nisi forte referat ad hypocrisim, quod usus sit ironia multis in locis: sed non puto, illum ista via posse ad magnam pietatis famam pervenire.

Cæterum, cogor hic fateri, me pudore suffundi, quod antehac istum *Authorem*, tanquam perspicacissimi ingenii virum, laudarim, atque alicubi scripserim, me non putare ullas ab ipso doceri opiniones, quas nollem pro meis agnoscere. Sed nempe, quando ista scribebam, nullum adhuc videram ejus specimen, in quo fidus exscriptor non fuisset, nisi tantum semel in verbulo uno, quod illi tam male cesserat, ut sperarem nihil tale amplius esse ausurum; & quia videbam, ipsum in reliquis magno cum affectu opiniones amplecti, quas verissimas arbitrabar, id ejus ingenio & perspicacitati tribuebam. Nunc autem multiplex experientia cogit me, ut existimem, non tam amore veritatis eum teneri, quam novitatis; Atque quoniam omnia, quæ ab aliis didicit pro antiquis & obsoletis habet, nihilque satis novum ei videtur, nisi quod ex proprio cerebro extundit; est autem adeo infelix in suis inventis, ut nullum unquam verbum in ejus
scriptis

scriptis notaverim (quod ex aliis non exscripsisset) in quo non aliquem errorem contineri judicarem. Monere debeo illos omnes, qui meas opiniones ab eo defendi sibi persuadent, nullas esse, non modo in *Metaphysicis*, in quibus aperte mihi adversatur, sed etiam in *Physicis*, de quibus alicubi in suis scriptis agit, quas non male proponat & corrumpat, Adeo ut magis indignetur, quod talis *Doctor* scripta mea pertractet, atque interpretanda sive interpolanda suscipiat, quam quod alii nonnulli summa cum acerbitate ipsa impugnent.

Quippe neminem ex acerbis istis adhuc vidi, qui non mihi tribueret opiniones à meis toto cœlo diversas, atque adeo absurdas & ineptas, ut non vereatur, ne ullis cordatis viris possit persuaderi meas esse. Sic eo ipso tempore, quo hæc scribo, mihi adhuc afferuntur duo novi libelli ab aliquo hujus generis adversario conscripti, in quorum priore habetur, esse *Neotericos nonnullos, qui certam omnem fidem sensibus abrogant, & Philosophos Deum negare, & de ejus existentia dubitare posse contendunt, qui insitas interim à natura humana menti de Deo notitias actuales, species, & ideas, admittunt.* Dicitur autem in altero, *Neotericos istos audacter pronunciare, Deum non modo negatve, sed & positive sui causam efficientem dici debere.* Atque in utroque libello nihil aliud agitur, quam quod argumenta multa congerantur, ad probandum, primò nos nullam Dei cognitionem *actualem* in utero matris habuisse, ac proinde *nullam de Deo actualem speciem & ideam menti nostræ ingenitam*: secundò, *non oportere Deum negare, atque illos atheos & legibus puniendos qui eum negant*: tertio denique, Deum non esse *causam efficientem* sui ipsius. Quæ omnia possem quidem supponere contra me non scribi, quia nomen meum in istis libellis non habetur, & nulla est opinio, quæ in iis impugnantur, quam non plane absurdam & falsam putem. Sed tamen, quia non dissimiles sunt iis quæ jam sæpe ab aliis ejusdem ordinis hominibus mihi per calamitiam fuerunt imputatæ, nullique alii agnoscuntur quibus eorum tribui possint, ac denique quia multi non dubitant, quin ego ille sim, contra quem isti libelli scripti sunt, monebo hic, ex occasione, earum authorem, *Primò*, per ideas innatas me nihil unquam

quam intellexisse nisi quod ipsemet in pag. 6. sui posterioris libelli verum esse expressis verbis affirmat, nempe, *nobis à naturâ inesse potentiam quâ Deum cognoscere possumus*, quod autem istæ idæe sint *actuales*, vel quod sint species nescio quæ à cogitandi facultate diversæ, nec unquam scripsisse nec cogitasse: imo etiam me magis quam quenquam alium ab ista supervacua entitatum scholasticarum supellectile esse alienum, adeo ut à risu abstinere non potuerim, cum vidi magnam illam catervam, quam Vir, fortasse minime malus, laboriose collegit, ad probandum, *infantes non habere notitiam Dei actualium quamdiu sunt in utero matris*, tanquam si me hoc pacto egregie impugnaret. *Secundò*, me nunquam etiam docuisse, *Deum esse negandum, vel ipsum nos posse decipere vel de omnibus esse dubitandum, vel fidem omnem sensibus abrogandam, vel somnum à vigiliâ non distinguendum*, vel similia, quæ à calumniatoribus imperitis aliquando mihi objecta sunt; sed omnia ista expressissimis verbis rejecisse, validissimisque argumentis, imo etiam ausim addere, validioribus, quam ab ullo ante me refutata fuerint, refutasse: quod ut commodius & efficacius præstarem, proposui, initio *Meditationum* mearum, ista omnia tanquam dubia, quæ non à me primum fuerunt inventa, sed à Scepticis dudum decantata. Quid autem iniquius, quam tribuere alicui scriptori opiniones, quas eo fine tantum refert ut eas refuteret? Quid ineptius quam fingere, saltem illo tempore, quo istæ falsæ opiniones proponuntur & nondum refutantur, eas doceri; atque ideo illum, qui refert atheorum argumenta, esse *Atheum temporarium*? Quid magis puerile, quam dicere, si moriatur interim priusquam *speratam suam demonstrationem* scripserit vel invenerit, eum Atheum moriturum, ipsumque antecessum perniciosam doctrinam docuisse, *non autem esse facienda mala ut eveniant bona, &* talia. *Dicet forte aliquis*, me istas falsas opiniones non retulisse tanquam aliorum sed tanquam meas: verum quid hoc refert? quandoquidem in eodem libro, in quo ipsas retuli, omnes refutavi; atque ex ipso libri titulo potuit intelligi, me ab iis credendis esse plane alienum, quandoquidem in eo *demonstrationes de existentia Dei promittuntur*. Et ne aliquis adeo stolidus, ut existimet, eum, qui talem librum

com-

componit, ignorare, dum primas ejus paginas exarat quid in sequentibus demonstrandum susceperit? Objectiones autem tanquam meas proposui, quia hoc exigebat stylus meditationum, quem rationibus explicandis aptissimum judicavi. Quæ ratio si nostris censoribus non satisfacit, velim scire, quid dicant de sacris literis, cum quibus nulla humana scripta sunt comparanda, quando vident in iis nonnulla, quæ non possunt recte intelligi nisi supponantur tanquam ab impiis, vel saltem ab aliis quam à Spiritu Sancto vel à Prophetis dicta esse, qualia sunt Eccl. cap. 2. hæc verba: *Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bonæ de laboribus suis, & hoc de manu Dei est. Quis ita devorabit & deliciis affluet ut ego?* & in capite sequenti: *Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis. Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & æquæ utrisque conditio, sicut moritur homo sic & illa moriantur, similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius, &c.* An credunt ibi Spiritum Sanctum nos docere, ventri esse indulgendum, & affluendum deliciis, animasque nostras non magis esse immortales quam jumentorum? Non puto eos usque adeo esse curiosos: Sed neque debent etiam calumniari, quod iis inter scribendum non usus sim cautelis, quæ nunquam ab ullis aliis scriptoribus fuerunt observatæ, nec ab ipso quidem Spiritu Sancto.

Tertio denique, moneo libellorum istorum authorem, me nunquam scripsisse, *Deum non modo negative, sed & positive sui causam efficientem dici debere*, ut in pag. 8. posterioris sui libelli valde inconsiderate affirmat. Quærat, legat, evolvat mea scripta, nihil unquam simile in illis reperiet; sed omnino contrarium. Me vero à talibus opinionum portentis quam maxime esse remotum, notissimum est iis omnibus, qui vel scripta mea legerunt, vel aliquam mei notitiam habent, vel saltem omnino factuum esse non putant. Atque idcirco admodum miror, quis sit scopus istorum Calumniatorum. Nam si volunt persuadere hominibus, ea me scripsisse, quorum plane contrarium in meis scriptis reperitur, deberent prius curare, ut omnia, quæ in lucem edidi, supprimantur, nec non etiam, ut ex eorum, qui jam ea le-

gerunt, memoria deleantur: quamdiu enim hoc non faciunt, plus sibi nocent quam mihi. Miror etiam, quod contra me, qui eos nunquam laceffiui, nihilque nocui; sed qui fortasse, si me irritarint, nocere possent, tanta cum acerbitate ac tanto studio invehantur, interimque nihil agant contra multos alios, qui eorum doctrinam libris integris refutarunt, ipsosque ut Simplicios & Andabatas deriserunt. Nolo tamen hic quicquam addere, quo revocem illos ab instituto libellis me suis impugnandi: video libenter me tanti fieri ab ipsis: sed iis interim precor sanitatem.

Hec scripta sunt Egmonde in Hollandia circa finem Decembris, Anno 1647.

F I N I S.

